

Riktlinjer för andlig vård vid häkten och anstalter

Sveriges kristna råd har genom avtal med Kriminalvården ett övergripande ansvar för den andliga vården.

Inom svensk kriminalvård finns sammanlagt cirka 180 präster, pastorer och diakoner samt imamer och övriga muslimska själavårdare. De har i uppdrag att möta de intagnas behov av personliga samtal, att anordna samlingsgrupper och gudstjänster samt att medverka i undervisning och vägledning i etiska och existentiella frågor. Det ligger i Nav-medarbetarens uppdrag att hjälpa de häktade och intagna att få träffa företrädare för sin tro och religion.

På riksplanet sker en samordning av verksamheten genom Sveriges kristna råd, SKR, som är ett ekumeniskt organ där merparten av alla kyrkor i Sverige finns representerade. Sveriges kristna råd sammanlänkar kyrkornas, övriga religiösa trossamfund och Kriminalvårdens ansvar för den andliga vården och har ansvar för utbildning och utveckling av den andliga vården. Detta sker i samråd med SiK (Själavårdare i Kriminalvården, se nedan).

Kyrkorna tillsammans på häkte och fängelse

Präster, pastorer och diakoner, utsända av olika kyrkor och samfund utför ett ekumeniskt uppdrag, grundat på evangeliets ord och anda.

Jesus säger i Nasarets synagoga:

Herrens ande är över mig, ty han har smört mig till att frambära ett glädjebud till de fattiga. Han har sänt mig

att förkunna befrielse för de fångna och syn för de blinda, att ge de förtryckta frihet och förkunna ett nådens år från Herren.

(evangelium enligt Lukas 4:18–19, Bibeln)

Vidare säger han i en liknelse:

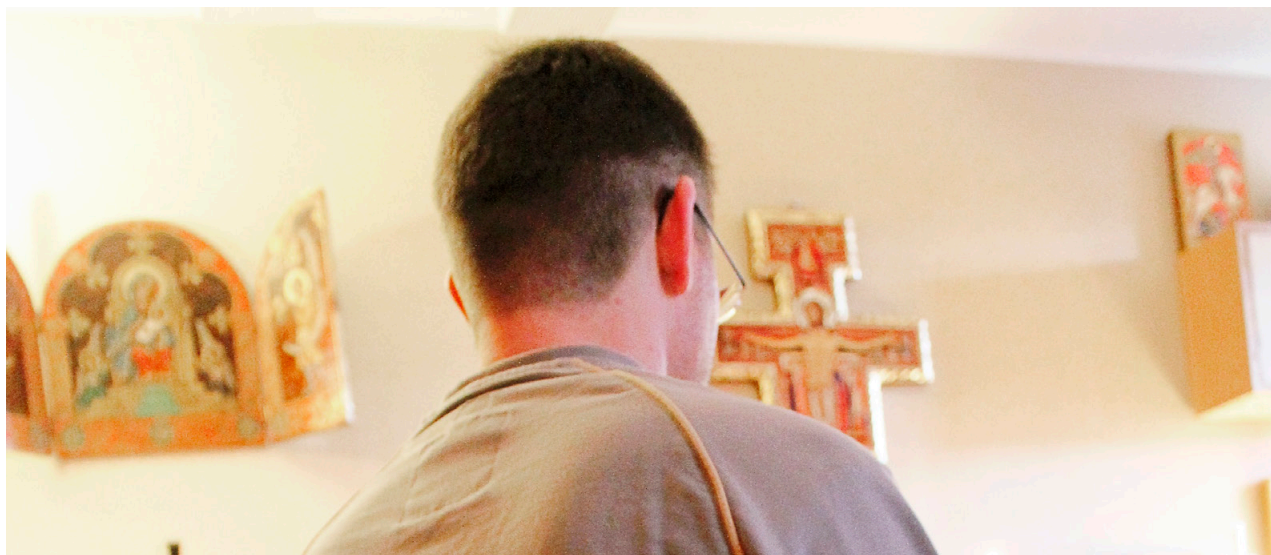
Jag var hungrig och ni gav mig att äta, jag var törstig och ni gav mig att dricka, jag var hemlös och ni tog hand om mig, jag var naken och ni gav mig kläder, jag var sjuk och ni såg till mig, jag satt i fängelse och ni besökte mig.

(evangelium enligt Matteus 25:35–36, Bibeln)

Uppdraget att vara kyrka för häktade och fängslade ges av Herren Jesus Kristus själv.

Så länge kyrkan funnits har den haft en självklar anknytning till fängelserna. Författaren till Hebréerbrevet skriver: *Tänk på dem som sitter i fängelse, som om ni var fångar med dem* (Hebréerbrevet 13:3, Bibeln). Präster och diakoner besökte redan i urkyrkan fångarna och från klostren i Europa utgick ett socialt hjälparbete, där de fängslade gavs undervisning och rehabilitering. I vårt land var det reformationsprästen Olaus Petri på 1500-talet, som med kraft vände sig mot dåtidens grymma behandling av dem som begått brottsliga handlingar.

I 1571 års kyrkoordning ges regler för andlig vård av fångar. Från 1740-talet finns uppgifter om hur man inrättade kyrkorum och gav prästerna tjänsteallgiggande vid den tidens fängelser och tukthus. Med cellfängelsernas införande i vårt land genom riksdagsbeslut 1840–41 fick

vi särskilda fängelsepräster. Efter hand växte prästernas uppgifter inom fångvården. Efter drygt ett århundrade avskaffades cellstraffet genom den nya verkställighetslagen 1945. Systemet med fängelsepräster var då på avskrivning.

År 1952 gjordes en grundlig omorganisation av den andliga vården, då tillkom religionsvårdskommittéerna. I linje med religionsfrihetslagen 1951 skulle de fria kristna samfundet och Svenska kyrkan arbeta på lika villkor. Tillsammans med styresmannen skulle de ansvara för anstaltens religionsvård. Ett riksdagsbeslut 1962 ombildade religionsvårdskommittéerna till Nämnden för andlig vård, Nav, som skulle inrättas på samtliga anstalter och häkten.

Muslimsk andlig vård

De senaste decennierna har arbetet på häkten och fängelser ändrat karaktär. Invandringen avspeglas också på häkten och anstalter och i takt med att det finns fler muslimer bland de intagna ökar också behovet av imamer och andra muslimska själavårdare. Den första muslimska organisationen i Sverige bildades 1949 och de första besöken av muslimska själavårdare till intagna i svenska fängelser skedde i början av 80-talet.

Den muslimska själavården tar sin utgångspunkt i dygden barmhärtighet, med vars hjälp människor visar empati och solidaritet med varandra. Det främsta syftet med att visa barmhärtighet är att värna den grundläggande respekten för människan. Detta gäller särskilt under sådana omständigheter då hon har hamnat i en skör och svår position i livet.

Fromheten består inte i att ni vänder ansiktet mot öster eller väster. Sann fromhet äger den som tror på Gud och den Yttersta dagen och änglarna och uppenbarelsen och profeterna och som ger [av] det man äger – vilket pris man än sätter på detta – till de anhöriga, de faderlösa och behövande, till vandringsmannen (ibn as-sabil) och

tiggarna och för att friköpa människor ur fångenskap och slaveri och som förrättar bönen och erlägger allmoseskatten och som håller sina löften och som bär lidande och oförrätt med tålmod och håller stånd i farans stund. De har visat att deras tro är sann; de fruktar Gud.
(sura 2:177, Koranen)

Andra religioner

De allra flesta av de intagna som vill ha kontakt med en religiös företrädare är kristna av olika inriktningar eller muslimer. För dem som vill träffa företrädare från andra religioner har Sveriges kristna råd upparbetade kontakter med bl.a. buddistiska och judiska företrädare. Om ytterligare någon annan efterfrågas tas de kontakter som krävs för att möjliggöra ett besök eller ett telefonsamtal.

Inriktning och mål för arbetet

En Nav-medarbetare ska

- möta varje intagen – troende från alla religioner, sökande och icketroende – med öppenhet.
- genom samtal höja deras självkänsla och värdighet, så att de bättre kan se också andra människors värde och rättigheter.

Själavård

Nav-medarbetaren vill:

- Möta den intagne som medmänniska och själasörjare.
- Genom enskilda samtal ge den intagne möjlighet att existentiellt bearbeta sådant som skapar ångest och oro.
- Hjälpa den intagne att bearbeta sin sorg och stödja honom/henne i att kunna hela sina brustna relationer.
- Låta den intagne bearbeta sina upplevelser och känslor samt skapa en självförståelse och omvärldskunskap.
- Bearbeta frågor om ansvar och skuld, straff och möjligheter till försoning.
- Förbereda de intagna för bikt och avlösning, motivera till goda sociala kontakter och stödja dem att våga gå

in i behandlingsprocesser, samt ge sådan insikt att framtiden kan grundas i verklighet.

- Vara behjälplig vid konflikter, olyckor, dödsfall och meddelanden om dödsfall.
- Informera i församlingar och samhälle om fängelse-själavården (Nav) och Kriminalvården.

Verksamhetsformerna är grundade i ekumeniken. Den ekumeniska verksamheten är inte bara ett utbyte av idéer utan främst ett utbyte av andliga gåvor och erfarenheter. Inom verksamhetsformerna ryms själavården, gudstjänsterna, gruppaktiviteterna, mötet med kriminalvårdspersonalen och den externa informationen.

Gudstjänster

I Nav-verksamheten ingår att:

- Planera och genomföra gudstjänster på verksamhetsstället.
- Främja de olika kyrkofamiljernas närvaro så att de kan fira sina gudstjänster.

Möte med kriminalvårdspersonal

Nav-medarbetaren vill i mötet med personalen:

- Bidra med kunskap om religiöst liv och etik vid utbildning och kompetensutveckling.
- Vara beredd att stödja och hjälpa vid kriser och andra viktiga händelser.
- Vid behov delta i personalsamlingar.
- Arbeta för att inom institutionen skapa bra relationer, social säkerhet och en så god atmosfär som möjligt.

Besöksgrupper

Vid varje anstalt och förhoppningsvis vid varje häkte bör det finnas en besöksgrupp, helst ekumenisk och mångreligiös. Idag finns det cirka 40 besöksgrupper över hela landet. Det finns speciella rekommendationer för besöksgrupper.

För att antas som Nav-medarbetare

- ska präster, pastorer, diakoner eller ordensfolk vara vigda, ordinerade, avskilda eller motsvarande enligt respektive kyrkas/ samfunds ordning.
- ska imam/muslimsk själavårdare godkännas av sitt muslimska förbund.

Också följande egenskaper är nödvändiga:

- Trygghet i samfundstillhörighet och teologisk grundsyn.
- Personlig mognad och god erfarenhet av församlingsarbete.

- Professionell inställning och uppträdande.
- Ekumenisk och multireligiös kunskap, vilja och respekt.
- Vilja till att lära och förstå Kriminalvårdens organisation, regelverk och arbetsmetoder.
- Kännedom om den egna positionen i Kriminalvårdens system.

Nav-medarbetaren måste enligt Kriminalvårdens krav även samtycka till att Säkerhetspolisen kan utföra registerkontroll.

Utbildning

Ansvariga för Nav-arbetet vid Sveriges kristna råd ansvarar för grundutbildning och kompetensutveckling.

Nav-arbetets juridiska grund

För alla häktade eller intagna på anstalt gäller: Regeringsformens (Rf) grundläggande fri- och rättigheter kap 2, § 1, 6:e stycket. Detta kan enligt Rf, kap 2, § 12, inte begränsas genom annan lag.

Dessutom gäller de Europeiska fängelsereglerna, som finns att hämta på regeringens hemsida (www.regeringen.se).

Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad: religionsfrihet; frihet att ensam och tillsammans med andra utöva sin religion.

Regeringsformens (Rf) grundläggande fri- och rättigheter kap 2, § 1, 6:e stycket

SiK, Själavårdare i Kriminalvården

Föreningen är en gemenskap av företrädare för trosamfund i Sverige, som på uppdrag av sitt samfund och efter att behörighet utfärdats av Kriminalvården, verkar i den andliga vården i Kriminalvården. Medlemskapet är knutet till detta uppdrag.

Lokal nivå i Kriminalvården

Enligt Kriminalvårdens föreskrift 2006:2 skall det finnas en nämnd för andlig vård, Nav, vid varje verksamhetsområde. Ansvarig för Nav är kriminalvårdschefen eller den som hen utser. Kriminalvårdschefen utfärdar behörighet att utföra uppdrag som Nav-medarbetare till dem som församlingarna sänder. Arbetet sker på en församlings eller ett samfunds uppdrag.